

szok és oláhok betelepítéséről l. *Hunfalvy P.* cikkét. (Századok 1890. 361—62 lap.)

Szilágyi István, Máramaros betelepítése a német lovagrend által. 1213. (Századok 1889. VIII. füz. 21. l.)

Salles Felix, Annales de l'ordre Teutonique. (1886). V. még össze: *Szilágyi S.*, Erdélyország történetét és *Teutsch* művét: Gesch. der Siebenbürger Sachsen. (I. köt. 2. kiad.). Lásd továbbá: *Pesty Frigyes*, «Eltűnt régi vármegyéit». (II. 128. és 243. l.)

Végül említem, hogy e korban II. Frigyes német császár és olasz király hadaiban is találkozunk magyar vitézekkel, kik mint zsoldos katonák félelmetes hírnévre emelkedtek. Lásd *Mikulla János* művét: Die Söldner in den Heeren K. Friedrichs II. (Gnesen. Lange 1885.) E körülményre egyébiránt, II. Frigyesről írt nagy munkáinkban, már *Winckelmann* és *Schirrmacher* is ráutaltak.

A külföldi irodalmat és a magyar hadtörténeti irodalom repertoriumát összeállította

Dr. Mangold Lajos.

MAGYAR HADI SZABÁLYZATOK GYŰJTEMÉNYE.

Hadi articulusok 1734-ből.

Az Főlséghes Romaj Császár, Németh, Magyar, is Cseh Országhi király, Első Leopold kegyelmes Űrunk Eő Felsighe Hadi Articulusi.

Articulus 1-mus. Legh Elsőben is kívántatik mindeneknek előtte, hogy az mi Hadi nípünk, nékünk ugymint Rómaji Császárnak, is az Szentsighes Imperiumnak esküdgyenek megh, hogy nékünk is azon sz: Imperiumnak hiven fognak szolgáljni, az Eléjekben mi általunk tétetett Generalisoknak, az Elensigh ellen is szováth fogadgyák, is Engedelmessek lesznek, ha mit parancsolnak, az mint böcsületes Embert illeti.

Articulus 2-us. Az ki Párt ütést indit, avagy alattomban fortiloskodik, ha reá bizonyittatik, minden kegyelem nélkül Iletit Vesztí ell.

Articulus 3-us. Az ki Tiszt Viselőjinek Comandi állapotjában ellent áll Életit el veszti.

Articulus 4-us. Akármely Vitézlő renden levő Ember, magát az Istentelen káromkodástúl, Szitoktúl, is gonosz Cselekedetektül megh

tartóztassa, is az Győzedelmet az Elenség ellen az Istentől kirje, is az midőn az Isteni Szolgálathoz az Trombita szóval jelt adnak oda járulon, is aszt el se mulassa, ha valakik pedigh olljak találkoznának, az kik Istentelenül káromkodnak, szitkozódnák, is Cselekesznének, az olljanok az mint az Oberster itéli, vagy az Hadi Törvény magával hozza, testében, avagy Iletében büntetessék megh.

Articulus 5-us. Az Markotányosok, kik az Isteni szolgálat alatt bort, sört avagy Égetbort árulnák, az minimü italt árultak, az veszendőben légyen, is az mellet Pénzben, avagy másképen is büntetessék megh.

Articulus 6-us. Akármellj Vitizlő renden lévő maga fegyverére jó gondot viseljen, is aszt semmiképen adosságban vagy zálogban ne adgya nagy büntetés alatt.

Articulus 7-us. Senki egy más ellen bajra, avagy ollas harcra az mellj Duellumnak, avagy kihívásnak neveztetik, ki ne menyen, akár Tiszt Viselő akár közönséghegyes fegyver Viselő légyen, Feje is Ilete elvesztise alatt.

Articulus 8-us. Azok, az kik illetin harcra vagyis Duellumra Secundansul, avagy segítségül ell mennek, is reá adgyák magokat, valóban meghbüntetessenek.

Articulus 9-us. Minden gyilkos Iletinek elvesztésivel büntetessék megh.

Articulus 10-us. Minden halálra való személjek, az Rómaj sz: Imperiumnak rendelise, is Ilete szerinth szententiasztassanak.

Articulus 11-us. Házosság töris, Tisztátalan Ilet, kurvaságh, is Termiszet ellen való Bujasságh, ugyan azon említett Iteletnek rendi szerinth büntetessék megh.

Articulus 12-us. Semmi Ágyosok, avagy tisztátalan szemiljek táborban avagy Qvartéljban tartassanak, kemény szabad akarat szerinth való büntetés alatt.

Articulus 13-us. Az Lopások mind Táborban, mind pedigh az Qvartélokban keményen megh tiltassanak, az kisseb Lopások, az Visza adás után, az mint az Dolog hozza magával hadi Törvény szerinth Erős Arestomal, avagy Veszosztetéssel megh büntetessék.

Articulus 14-us. Ha valaki Artelleriát, Munitiót, avagy ollan házat, az hol hadhoz tartozandó, avagy Profiant Szekeret megh lopna, az mint reájok bizonyosodik, fejek, s illetek elvesztésivel büntetessenek megh.

Articulus 15-us. Az mellj katona maga Pajtássát, avagy szolgha az Urat megh lopja, föll akasztassék.

Articulus 16-us. Ha valaki kisz akartva tüzet csinál avagy iget, az mi velünk edgyet irtó Országunkban tüzel igetessék megh.

Articulus 17-us. Házokat, Palánkokat, kerteket és Sövényeket, ugy gyümölcs fákat senki ell ne roncsoson, avagy ki ne törjen, hanem ha az törhetetlen sügséghez hozza magával, kemény büntetés alatt.

Articulus 18-us. Ha ki szánszándikkal szántóföldeket, Réteket, avagy szőlő hegyeket routana, szabad akarat szerinthez való büntetéssel keményen megh büntetessék.

Articulus 19-us. Az úton álló tolvajlás kerékkel büntetessék megh.

Articulus 20-us. Az mellj Officirok, avagy Tisztviselők is, az olljatin tollvajtásban, avagy Lopásban részesek lönnének, mint egy uton álló tolvajok és Lopók megh büntetessenek.

Articulus 21-us. Minden nyilván való Erőszak titel, Életnek ell vesztésével büntetessék megh.

Articulus 22-us. Hasonló büntetést szenvedgyenek azok is, az kik másokat az illetin Dologra Vezetnek.

Articulus 23-us. Az ki mást megh szid, Pénzzel, és rosz szovajinak vissza Vonyássával büntetessék megh.

Articulus 24-us. Az ki hitetlenül esküszik, kit úja Vágtassigh.

Articulus 25-us. Az Ördengössek tűzzel igetessenek megh.

Articulus 26-us. Az ki ellent áll abban az hova Comendiroztatik avagy az mellj Dolog néki böcsületessen, is annak rendi szerinthez parancsoltatik, mint egy Párt Útő, is Rebellis megh büntetessék.

Articulus 27-us. Senki maga Gazdájátúl, valamit Erőszakkal ne vegyen, Iletinek ell vesztise alatt.

Articulus 28-us. Az minimű hely, avagy Qvartélj Valakinek az Qvartéli Mestertül, avagy Furir által rendeltetik, annál maradgyon is, Elégedgyik vele, kiváló képen való büntetés alatt.

Articulus 29-us. Senki, akár ki légyen, az Tábori Sánczon avagy Várookban, és Erőségekben, másut kis be ne járjon, hanem az közönseghes bejáráson, avagy kapukon, feje s Élete ellvisztise alatt.

Articulus 30-us. Senki Táborban, Posteriumokban avagy Várookban és Erőségekben Fő Comandója, azután kapitánya avagy Hadnagy hire és Engedelme nélkül maga Companiájától, nappal avagy legh inkább Éczaka ki maradnyi ne meriszeljen, feje Élete ell vesztise alatt.

Articulus 31-us. Az mellj Trombitás avagy dobos, az maga Companiájátúl ell marad, böcsületinek ell Vesztissé vel az Regimentül Gyalázatosan ell üzetessék.

Articulus 32-us. Az ki az Strázát ell mulattya, Vasban veréssel, Szárasz kenyérel, és Vizzel, az mint az alkalmatosságh hozza magával, erősebben is megh büntetessék.

Articulus 33-us. Ha Valaki az Strázára részegen mégyen, Vassal

büntetessék, avagy is böcsületének ell vesztisével az Regimentül kitaszitassék.

Articulus 34-us. Senki az Iczakái Istrázák kiáltása után, Viaszkodásával, avagy lövissel lármát ne indicson, feje is Ilete elvesztise alat.

Articulus 35-us. Az mellj Tisztviselő Mezőben, Táborban, avagy Várban is Erős Helekben, ugy Posteriumokban Strázára parancsoltatik, azon Strázát jó Vigyázás alá vegye, Életinek ell vesztise alat.

Articulus 36-us. A Schilbochtot avagy akár mely Strázát, annak rendi, s mogya szerénth meg köll becsülnyi, ha ki ellenkezőt cselekszik, erősen meg büntetessék.

Articulus 37-us. Ha Valaki az Strázára támod vagy fegyvert kap, Életit Veszti ell.

Articulus 38-us. Ha valaki az Patrolirozók ellen, fegyvert vonszon, Illetit veszti ell.

Articulus 39-us. Az ki Schilvachton, avagy Strázán, akár mezőben, avagy Táborban, várban, is Végh helekben ell aluszik, avagy hogy előbb minek előtte meg Váltatnék az Strázáru ell megyen, meg lövezdeltessék.

Articulus 40-us. Hasonlóképen büntetessék meg az az Officire, az ki az Stráza Vigyázáskor jelen nincsen.

Articulus 41-us. Az ki az Ellensigel Corespondeál, avagy közli dolgát, is ellene nem igazán akarna hadakoznyi, mint egy áruló, Iletit ell Veszti.

Articulus 42-us. Ha törtinig hogy az Ellensigh valamely Várost, avagy Eőrisséget, megh szállaná, is az Comendans valamely alatta való Tisztitul, avagy más közenséges Vitiztől valamit az Vár föll adásáru hallana, a vagy tudna, tartozik az ollan Tisztet, avagy közenséges Vitiszt, az többi kezől ki vetnyi és Gyalázatosan kiadnyi rajta.

Articulus 43-us. Ha Valamelj Comendans az Várat, vagy valamelj Eőrisséget föll adna Illetit ell veszti, is ha az közenségesek is az föladást okoszták, közölek minden tizedik föl akasztassék, az többi pedigh, mint Selmák ell üzetessenek.

Articulus 44-us. Ha Valamel Vitiz az Elensigihez által szaladna, is annak utanna megh fogatatik, föl akasztassék.

Articulus 45-us. Az ki bizonyos ok nélkül az maga Companiajánul nem liszen, az mikor szokás szerinth Trombitával vagy Dobbal jelt adnak, Vasra veretessék.

Articulus 46-us. Minden Párt Ütő, áruló, es Ezeknek Pártjokat fogó minden kegyelem nélkül föl akasztassék.

Articulus 47-us. Ha valaki ollan szót ejtene, meljbül Párt ütés

következnék, az Dolognak mivolta szerinth Testiben, vagy Iletiben büntetessék megh.

Articulus 48-us. Az midőn egiz Seregnek, vagy Companiájának Űtközetre valahova köll mennek, is az Eő kötellesigek szerenth nem harczolnának, ha az Tisztek Vitkessek, minden becsületek, is Iletek ell vesztise légyen.

Articulus 49-us. A mi pedigh az közenségeseket illeti, ha Eők Vitkessek, minden tizedik közölek akasztassék föll, az többik pediglen, legh Veszedelmeseb helre Comendiroztassanak.

Articulus 50-us. Az melj Zászlók, avagy hadi Seregek, Csoportok az Tábori Sánczot, avagy más rendelt heleket előbb (hanem ha három Ostromot megh állottak s mégis semmi Segitsigek nem irkezet vólna, is az Népek szemlátomást való romlása következnék), ell hadnák, hasonlóképon büntetessenek.

Articulus 51-us. Az midőn egiz seregek ell állanak, is Pártot ütnek azok hat hét alat (hogy magokat menthessék) bizonyos Salvus Conductus alat Citáltassanak, ha pedigh az alat nem jönnének, valakik közölek azután megh fogatnak, föll akasztassanak.

Articulus 52-us. Mikor űtközet vagon, senki Sákmanynak ne essik, ha nem ha az Ellenség egizben megveretett, az ki ellenkezőt cselekedet, aszt a maga Tiszti minden kirdis kívül megh öletti.

Articulus 53-us. Minden Rabok, az Generalisságh kezihez szolgál-tassanak szabad akarat szerinth való büntetés alat.

Articulus 54-us. Semminemő Tisztviselő Obrester, Obrest Leidinant, Oberst Vach Meszter, akármell officier, az maga alattavaló katonának, Pinzit, füzetisit, avagy kenyerit megh ne tartosztassa, az ellenkezőt cselekező pedigh Tisztitül megh fosztatván, becsületinek is Illetinek ell vesztisivel, kivált képen való módon megh büntetessék.

Articulus 55-us. Az melj Kapitány az Mustrát megh csalja, ugy hogy ollan szemelt elő álit, az ki zászlóhoz nem esködet avagy egy katonát egy mustra alat töbyszer egyszernil elő álit, az ollan Tisztitül megh fosztatván, mint egy hitetlen, megh büntetessék.

Articulus 56-us. Ha valamely harczon, avagy Űtkezeten katonák vagy Gyalogok ell találnának maradnyi vagy megh halnyi, azoknak nevejik azonnal az Generalisságnak beküldetesenek.

Articulus 57-us. Senkinek az kapitányok kezől arra hatalma ne legyen, hogy akármelj katonát szolgálattýából az Generalisságnak hire nélkül szabadon ell bocsásson.

Articulus 58-us. Senki akar ki légyen az fő vagy aláb való Tiszt Semminemő gonosz tévőt, az ki ezen articulusok ellen cselekednek vagy

másképen is gorombán vitkeznék, magánál tudva ravaszul és álnokul ne tarsson, se ne fogadgyon, is ell se titkoljon Tisztinek gyalázatos megh fosztása, és feje, és Élete ell vesztise alat.

Articulus 59-us. Hogy ha tovább is szűghséges Volna, hogy ezen articulosokhoz többek is hozzá adatassanak, avagy hogy Valameljek megh Változtassanak, tehát közönséges Trombita szóval avagy Dobbal kihirdetessenek, is annak utána mint ha ezen articulosokh irva Volná-nak, megh tartassanak.

Articulus 60-us. Hogy ezen articulusok mindeneknek tudtára lehessenek, az Regimenteknek és Companiáknak, anyszor, az menyiszer kívántatnak elő olvassanak.

Obreszt Wacht Meister Esküvise.

Én N. N. Esküszöm ezek közenséges Punctumok mellet, hogy ennél az Tekintetes Regimentnél, is az Én Companiámnál, aszt az mi jóvára lészen megh cselekeszem, minden kiszületekben, Strázákban, Várok megh szálásában, avagy az holott Eő felsége szolgálatya kíványa és az En Oberster, vagy Oberst Leidinant Urajimigh rendelnyi fogják, az mint böcsületes hadi Tiszt Viselót illeti, magamot elő álitom, is ugy viselnyi fogom, hogy az Én kegyelmes Császárom is Királoznak hasznát tehetségem szerénth keressem, és elő segitem, is minden csalárdságot avagy Kárat ell távoztatnyi fogom, azon megh emlitet Oberster, is Oberst Leidinant Urajimiknak, minden respectust mutatok, is azoknak rendeliseket, is Parancsolatokat Vigben viszem, Isten engem ugy Segillen, is az Sz. Evangelium Christus Urunk által amen.

Kapitány Esküvise.

Én N. N. Esküszöm ezen közenséges Punctumok is articulusok mellet, hogy ennél az Tekintetes Regimentnél is az Én Companiámnál aszt az mi jóvára lisen megh cselekeszem, magamat minden kiszületekben, Strázákban, Várok megh szálásában, is az holl Eő Felsőghe kegyelmes Császár Urunk Szolgálatya kévanyi fogja, is az En Obrester Uram, vagy annak hely tartója, Ennekem parancsolnyi fogják, valamint böcsületes Hadi Tiszt Viselót illet elő álitom, is Viselnyi fogom, az mi kegyelmes Császár Urunk hasznát keresnyi, is elő segitenyi, minden rosztát avagy pedig kárat ell távoztatnyi tehetségem szerénth igyekezem is az Oberster, Oberst Lejdinant, is Oberst Vacht meszter

Uraimiknak, minden illendő rendeléseket, Parancsolattyokat Engedel-
messen Végben viszem, Isten Engem ugy Segiljen.

Az zászló Tartoknak Elő adatott Szüksiges Tudományi.

Kegyelmes Császár, is Királj Urunk eő felsége, és Tekintetes Hadi Tanácsa parancsolattyából adom kigyelmeteknek Zászló Tartó Uraimigh, ezen levegő zászlókat illjen formán, is okkal, hogy kigyelmetek fogadgya is esküszik, hogy kisz léssen kigyelmetek, ezen zászlók mellet Illetit föll tennyi, ugy hogy ha az jobb kezén, az meljben az zászlót tartja kigyel- metek megh lövettetik, vagy meg sebesitetnek azon zászlót kigyelmetek bal keziben fogja vennyi, ha pedig azon is Lövös esne, azon zászlót szájában fogja vennyi, is tehetsége szerénth lengetnyi fogja, hogy ha penig az Elenségtül megh gyüzetetnének, is az zászlót megh nem tart- hatná, abban magát be takarja, is aszt Iletinek utolsó piheniseigh nem fogja hadnyi.

Zászló Tartoknak Esküvise.

Esküszünk, is fogadgyuk, hogy ezek az zászlók mellett, álhata-
tossan megmaradunk, e mellet Emberül is böcsületessen magunkat
Viselnyi fogjuk, valamigh Erőnk léssen, haláligh, is utolsó pihenisigh
megh örözük, és oltalmaznyi fogjuk : Isten benünket ugy segiljen.

Közönséges katonának Esküvise.

Mink fogadgyuk, is hitünk szerénth esküszünk mindenható Iste-
nünkhez, hogy az mi Fölsiges Rómaj Császár, Nimeth, Magyar, is Csech
Országhi király Carolus hatodik kegyelmes Urunknak, is Eő Fölsige
után, minden Tiszt Viselőknek, és Officiroknek, az kik most vagy Ennek
utánna Eő fölséghe kegyelmes akarattyából lesznek, Engedelmessegh
leszünk, is valamit Eő fölséghe nevel parancsolnyi fognak, hiven Vé-
gben Viszük, sőt nevezet szerénth Oberster, Obrest Leidinant, Oberst
Vacht Mejster, Kapitány Uraimiknak, is több Tisztviselőinknek is Enge-
delmessek és szót fogadók leszünk, azoknak böcsületeket, Tiszteleteket,
és parancsolattyokat, avagy tilalmazásokat hiveségessen megh tartjuk,
Marserozásban, avagy Strazákban, mind Ijel, mind nappal, az Elensegh
Elejiben, is Elleniben, az Ütközetekben, is Ostromokban, Csatákban, is
egyib törtinetekben, Várak megh szalásaban, is más mindennemű alkal-
matosságokban akar földén, akar Vizen, Valamint az Dologh magával

fogja hozni, is mint a vagy az holl Fölsiges Császár Urunk Szolgálatya kévannyi fogja, derekassan, Emberül, is Engedelmissen megh cselekeszünk, a mint Vitizló Rendhez illik, is hogy az Előnkben adatott articulusbeli Punctumokat mindenkor megtartjuk, kegyelmes Császár Urunk Eő Fölsége, és az Romaj Sz. Imperiumnak Ellenségi ellen, hanem az mint kívántatnyi fog, Emberül, Vitizül, is böcsületessen harczolnyi, is hadakoznyi fogunk, is azokkal semmi Egyessiget, avagy barátságot nem tartunk, soha Regimentünkül, Companiánkül, Seregenktül avagy Zászlónktül ell nem maradunk, hanem velek edgyütt tartjuk magunkat, mindenkor akár mezőben akar Quartéljban, is minden Hadi alkalmazásokban is törtinetekben, az mint Eő Fölsége, is Rómaj Birodalmok Szolgálatya kíványa, elő álltjuk, is héven Engedelmissen jelen leszünk, valamint böcsületes, és jó Vitiszt illeti, illetünk, is Erőnk fogytáik, Isten minket stb.

Én N. N. Esküszem az Élő Istennek, attya, fiu Sz. Lileknek, teljes Sz. Háromságnak, a boldogságos Szüz Máriának, is minden Szenteknek, hogy ezen Dolog iránt, az mellj iránt mostan öszve gyültünk, az mint az Törvény, és közenséges igasság hozzand magával, kirekesztvén minden attyafiuságot, barátságot, gyülölséget, filelmet, ajándékot, egy szóval minden Interessatiót, ugy hozza szollok, hogy ez irant Istennek sziki ellőtt bátorságossan meg maradgyak, Isten Engem stb.

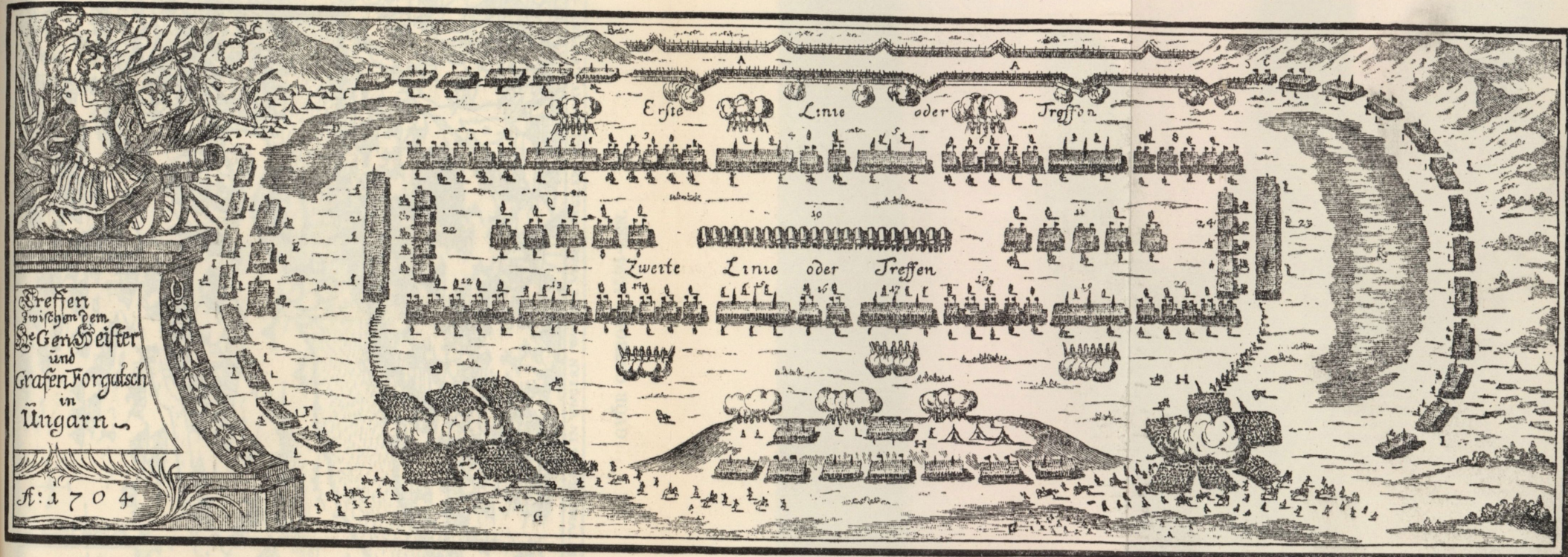
Qvártélj Mesternek Esküvise.

Minthogy az Tekintetes Regiment hivatalomhoz képest Való Dolgai s máskép is némeljkor némeljek reám Vannak bizatva, esküszem azért az Élő Istenemre, hogy senkinek semminémü legh kisebb Szóval, legh kisebbet felőlek nem fogok szollani, titokban tartván, Fölsig és Császár Urunkat, is ezen Fölséges Regimentben igazán szolgálnom igyekezem. Ahoz Generalisomnak, Obersteremnek, Oberst Leidinantnak, Obrst Vacht Mejszternek, is azoknak heljekben subordinált Tiszt Uraimiknak teljes Respectust mutatok, rendeliseket observálok, is parancsolatoknak illendüképen obtemperálni fogok. Isten Engem stb.

Közli :

Dr. BOROVSKY SAMU.

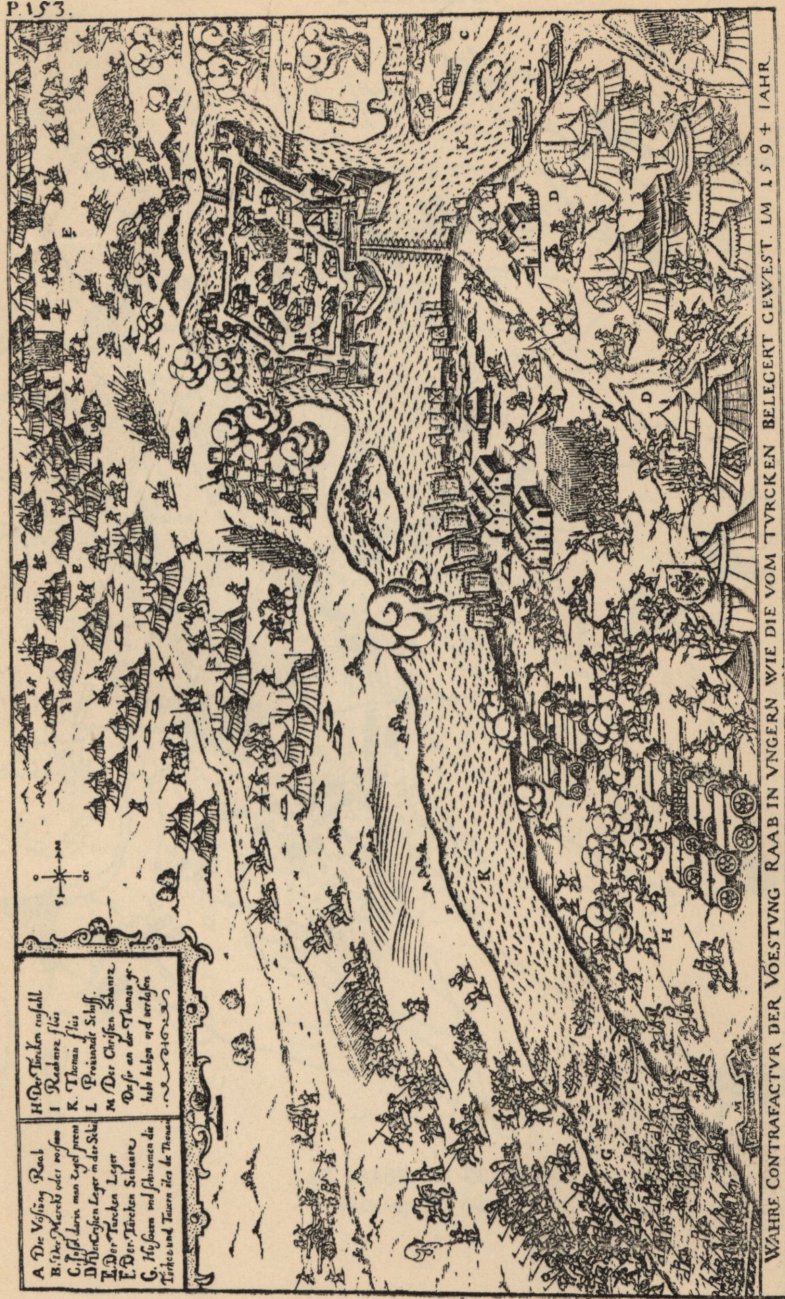
KORONCZÓ.

A KORONCZAI CSATA.

1704 június 13-án.

P 153.

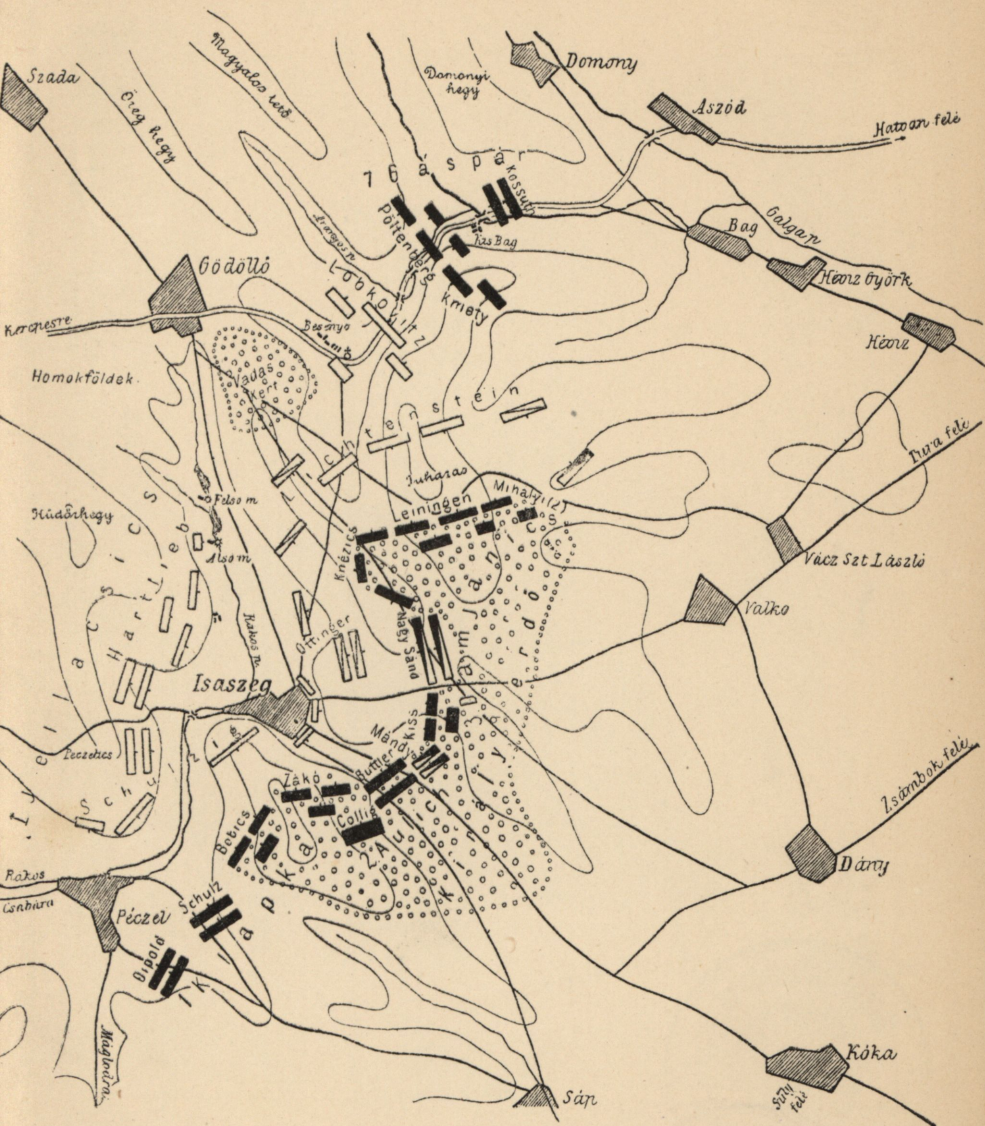

A Die Vestung Raab	H Die Thurnen insfall
B Die Mauer der vestung	I Radetzky Haus
C Die Linien von Raab	K Thomas Haus
D Die Schiffe in der Stadt	L Perrenaudt Schiff
E Die Thurnen Lager	M Die Der Christen Schantz
F Die Thurnen Schantz	N Die an der Thurnen
G Die Thurnen Schantz	Wie die Thurnen
H Die Thurnen Schantz	

WAHRE CONTRAFACITVR DER VÖESTUNG RAAB IN VNGERN WIE DIE VOM TYRCKEN BELEBERT GEWEST. IM 1594 JAHR.

GYŐR OSTROMA 1594-BEN.

ISASZEG.

AZ ISASZEGI CSATA.

1849. április 6-án.

ERDÖDI PÁLFFY MIKLÓS.